

Πέτρος Παπακωνσταντίνου *Η Αμερική αναζητά έξοδο κινδύνου*

Την Πρωτομαγιά του 2003, ο Τζωρτζ Μπους ο νεότερος εμφανιζόταν στο κατάστρωμα του αεροπλανοφόρου «Αβραάμ Λίνκολν», για να δηλώσει θριαμβευτικά, σε μια σκηνοθετημένη τελετή, εμπνευσμένη από την ταινία του Χόλυγουντ *Independence Day*, ότι «η αποστολή εξετελέσθη»! Η σχετικά εύκολη κατάληψη του Ιράκ από την πιο θηριώδη στρατιωτική μηχανή που γνώρισε η ανθρωπότητα τροφοδοτούσε, σε εχθρούς και φίλους, συναισθήματα δέους απέναντι στην υποτιθέμενη παντοδυναμία των ΗΠΑ.

Η επέτειος των τεσσάρων χρόνων

από τον πόλεμο στο Ιράκ βρήκε την Αμερική σε έναν πολύ διαφορετικό κόσμο. Οι επίσημα αναγνωρισμένοι νεκροί Αμερικανοί στρατιώτες ξεπερνούν τους 3.300, η συντριπτική πλειονότητα των οποίων σκοτώθηκε στον «πόλεμο μετά τον πόλεμο», που άρχισε μετά την άλωση της Βαγδάτης. Τέσσερα χρόνια μετά το «θρίαμβο», η κυβέρνηση Μπους αναγκαζόταν να στείλει πρόσθετη δύναμη 30.000 στρατιωτών, ανεβάζοντας σε 170.000 άτομα τον αμερικανικό στρατό κατοχής, σε μια τελευταία απόπειρα να κερδίσει αν όχι τον πόλεμο, τουλάχιστον κάποιο χρόνο. Υστερα από την αναγγε-

λία αλυσιδωτών «ιστορικών θριάμβων», που υποτίθεται ότι θα αποτελούσαν μοιραία πλήγματα εναντίον των «τρομοκρατών», όπως η εκτέλεση του Ζαρκάου και ο απαγχονισμός του Σαντάμ Χουσεΐν, Αμερικανοί πεζοναύτες καταλήγουν να σκοτώνονται σε σκληρές μάχες σπίτι με σπίτι για να θέσουν υπό έλεγχο την οδό Χάιφα, μια από τις πιο κεντρικές λεωφόρους της Βαγδάτης. Στα τέλη Μαρτίου, η εφημερίδα *New York Times* αποκάλυψε ότι ο απερχόμενος Αμερικανός πρεσβευτής στο Ιράκ Χαλιζάντ, ηγετικό στέλεχος στον σκληρό πυρήνα των νεοσυντηρητικών που συσπειρώνονται στο διαβόητο PNAC (Σχέδιο για έναν Νέο Αμερικανικό Αιώνα), είχε μυστικές, αλλά ατελέσφορες διαπραγματεύσεις, ήδη από την άνοιξη του 2006, με την παράνομη ηγεσία του Μπάαθ με στόχο την εκτόνωση της αντίστασης έναντι άγνωστων ανταλλαγμάτων. *Sic transit gloria mundi!*

Όσοι τολμούσαν να μιλήσουν, πριν από τέσσερα χρόνια, για το φάντασμα ενός «Βιετνάμ της Μεσοποταμίας» ακούγονταν ως αιθεροβάμονες. Οι εξελίξεις που μεσολάβησαν ξεπέρασαν ακόμη και τις πιο τολμηρές προβλέψεις, βυθίζοντας την Αμερική σε οξύτατη πολιτική κρίση. Για πρώτη φορά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι εκλογές για το Κογκρέσο, τον Νοέμβριο του 2006, εξελίχθηκαν σε πολωτική αντιπαράθεση για την εξωτερική πολιτική της υπερδύναμης και όλα δείχνουν ότι το ίδιο θα συμβεί με τις προεδρικές εκλογές του 2008. Το Βατερλώ των Ρεπουμπλικανών

οδήγησε στην παρατόμηση του υπουργού «Άμυνας» Ντόναλντ Ράμσφελντ και στην έξωση όλων των επιφανών νεοσυντηρητικών από την κυβέρνηση Μπους, εξαιρουμένου του αντιπρόεδρου Ντικ Τσέινι, ο οποίος, ωστόσο, βρίσκεται υπό ασφυκτική πολιορκία, με αφορμή την καταδίκη του επιτελάρχη του από την αμερικανική δικαιοσύνη.

Στα τέλη Μαρτίου, το 61% των Αμερικανών ζητούσε την απόσυρση των αμερικανικών δυνάμεων από το Ιράκ και η δημοτικότητα του Μπους καταρρακώθηκε πιο κάτω και από εκείνη του Νίξον την περίοδο του Γουότεργκεϊτ. Η λαϊκή δυσφορία έπαιξε σημαντικό ρόλο στη στροφή των Δημοκρατικών, οι οποίοι είχαν στηρίξει σχεδόν ομόφωνα, στην αρχή, την αντιτρομοκρατική («Σταυροφορία») του Μπους μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001 και τον ίδιο τον πόλεμο στο Ιράκ. Η υπερψήφιση και από τα δύο σώματα του Κογκρέσου, Βουλή και Γερουσία, νομοσχεδίου υπέρ της απόσυρσης των αμερικανικών στρατευμάτων από το Ιράκ μέχρι τις 31 Μαρτίου 2008 έθεσε τους Δημοκρατικούς σε τροχιά μετωπικής σύγκρουσης με την εξωτερική πολιτική του Μπους στην πορεία για τις προεδρικές εκλογές. Δημοκρατικοί γερουσιαστές έθεσαν για πρώτη φορά ακόμη και ζήτημα καθαίρεσης του Μπους εφόσον δεν συμμορφωθεί προς την απαίτηση για χρονοδιάγραμμα αποχώρησης.

Ασφαλώς, αυτές οι θεαματικές ανατροπές στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό των ΗΠΑ δεν θα ήταν νοητές χωρίς την ακατάσχετη αιμορραγία της υπερ-

δύναμης που προκάλεσε η ιρακινή αντίσταση, χωρίς τη Φαλούτζα που έγινε αραβική Γκουέρνικα, χωρίς την ιρακινή Ιντιφάντα της Νάτζαφ και τις καθημερινές σελίδες ηρωισμού, οι περισσότερες από τις οποίες δεν φτάνουν στα δυτικά μέσα ενημέρωσης. Μπορεί η ιρακινή αντίσταση να μην έχει κατακτήσει ενιαία ηγεσία και κοινό όραμα για ένα ελεύθερο, δημοκρατικό Ιράκ μετά την αποτίναξη του νεοαποικιοκρατικού ζυγού. Μπορεί στις γραμμές της να αντιπαρατίθενται πολύ διαφορετικά ρεύματα, από τον κοσμικό και τον νέο ισλαμικό εθνικισμό, τον νασερισμό και τον μπααθισμό, τις κοσμικές, σοσιαλιστικές τάσεις, μέχρι τον σκοταδιστικό φονταμενταλισμό, είτε στη σουνιτική είτε στη σιιτική εκδοχή του. Ωστόσο, η προοδευτική ανθρωπότητα χρωστάει ευγνωμοσύνη σε μια από τις πιο μεγαλειώδεις σελίδες των κινημάτων εθνικής απελευθέρωσης που γράφηκε από τους εκατοντάδες χιλιάδες Ιρακινούς, οι οποίοι, χωρίς να υποστηρίζονται ούτε από μία διεθνώς υπολογίσιμη δύναμη, χωρίς καν να μπορούν να ανοίξουν ένα γραφείο πολιτικής εκπροσώπησης σε οποιαδήποτε χώρα του κόσμου, κατάφεραν να επιφέρουν κρίσιμο πλήγμα στην αυτοκρατορική αλαζονεία της αμερικανικής υπερδύναμης.

Σε κάθε περίπτωση, οι γεωπολιτικές συνέπειες του πολέμου στο Ιράκ διαγράφονται βαρύτατες, αλλά σε πολύ διαφορετική κατεύθυνση από εκείνη που οραματιζόνταν οι επίδοξοι αρχιτέ-

κτονες της «Νέας Μέσης Ανατολής». Το Ιράν αναδείχθηκε στον μόνο πραγματικό κερδισμένο από τους πολέμους της... Αμερικής που ανέτρεψε τους βασικούς περιφερειακούς αντιπάλους της Τεχεράνης, τους Ταλιμπάν και τον Σαντάμ Χουσεΐν. Αποτέλεσμα ήταν να γίνει το Ιράν, χωρίς κόπους και θυσίες, ισχυρή περιφερειακή δύναμη, με σημαντική επιρροή μέσα στο Ιράκ, χάρη στον... Μεγάλο Σατανά!

Τα πράγματα έγιναν ακόμη χειρότερα για τους Αμερικανούς το καλοκαίρι του 2006, όταν το βασικό στήριγμα των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή, το Ισραήλ, απέτυχε να νικήσει τον αντάρτικο στρατό της Χεζμπολάχ στον πόλεμο του Λιβάνου. Το κύρος του ηγέτη της Χεζμπολάχ, σείχη Νασράλα, εκτοξεύθηκε στα μάτια των Αράβων, σουνιτών και σιιτών, σε ύψη που μόνο ο Νάσερ είχε γνωρίσει όταν εθνικοποιούσε τη διώρυγα του Σουέζ.

Στο μεταξύ, οι πολύτιμοι, στις δύσκολες στιγμές, φίλοι τους «καίγονταν», ο ένας μετά τον άλλο: Αθιάρ και Μπερλουσκόνι ηττήθηκαν από τους Θαπατέρο και Πρόντι, Ισπανία και Ιταλία απέσυραν τα στρατεύματά τους από το Ιράκ και η Βρετανία θα κάνει, πιθανότατα, το ίδιο μετά τη δρομολογημένη έξοδο του τελευταίου των Μοϊκανών, Τόνι Μπλερ. Παράλληλα, το ΝΑΤΟ, που μόλις προ λίγων ετών πανηγύριζε την προς Ανατολάς διεύρυνσή του, εμφανίζεται ως συνασπισμός των... απροθύμων, με συμπτώματα υπαρξιακής κρίσης. Χαρακτηριστική είναι η άρνηση των Ευρω-

παίων να στείλουν πρόσθετα στρατεύματα στο Αφγανιστάν, παρά την απεικρίση των Ταλιμπάν και τις επίμονες πιέσεις των ΗΠΑ. Το αυτοκρατορικό δόγμα του Πενταγώνου περί δυνατότητας ταυτόχρονης διεξαγωγής δύο μεγάλων πολέμων και σειράς μικρότερων σε διάφορα σημεία του πλανήτη αποδεικνύεται όνειρο θερινής νυκτός, καθώς η Αμερική δεν είναι σε θέση καν να κερδίσει δύο μικρούς πολέμους, με άτακτες, αντάρτικες ομάδες στο Ιράκ και το Αφγανιστάν. Αναγκάστηκε μάλιστα, τον Ιανουάριο του 2007, να διαπραγματευθεί επίσημα με το καθεστώς της πενόμενης Βόρειας Κορέας, παρότι η τελευταία είχε ανακοινώσει ότι προχώρησε στην πρώτη πυρηνική της δοκιμή.

Απορροφημένη από τη διαχείριση της κρίσης που δημιούργησε στη Μέση Ανατολή, η Ουάσινγκτον κινδυνεύει να χάσει τον έλεγχο στην ήπειρο που θεωρούσε παραδοσιακά ως την «πίσω αυλή» της, τη Λατινική Αμερική. Στο μεταξύ, η Κίνα επεκτείνει εντυπωσιακά την επιρροή της στην Αφρική, με μοχλό τεράστιες οικονομικές συμφωνίες για την προμήθειά της σε πρώτες ύλες. Η Ρωσία του Πούτιν, βασιανιστικά αλλά σταθερά, επανέρχεται σε ρόλο ισχυρής διεθνούς δύναμης, αντίβαρο στην αμερικανική ηγεμονία, και ενισχύει τους δεσμούς της με την Ευρώπη, με βασικό ατού τον ενεργειακό της πλούτο, επωφελούμενη από την άνοδο των τιμών του πετρελαίου, στην οποία συνέβαλαν και οι τυχοδιωκτισμοί των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή. Εν τέλει, αν ο πρώτος πόλεμος

στο Ιράκ, του πατρός Μπους, σημάδεψε το απόγειο της αμερικανικής επιρροής, ο δεύτερος, του υιού Μπους, την οδηγεί σε πλήρη αποσταθεροποίηση.

Το ερώτημα που τίθεται είναι αν η αμερικανική ηγεσία, έστω υπό το βάρος των αδιεξόδων που η ίδια προκάλεσε, μπορεί να παραιτηθεί από το αυτοκρατορικό της σχέδιο και να στραφεί προς έναν πιο ειρηνικό δρόμο ανάπτυξης-ανάσυνταξης.

Η εκδοχή αυτή είναι παρηγορητική και απολογητική. Παρηγορητική γιατί υποθέτει ότι η Αμερική μπορεί να μεταμορφωθεί σχετικά ανώδυνα σε καλοπροαίρετη υπερδύναμη, έτοιμη να μοιραστεί με τους εταίρους της τον πλούτο και την ισχύ της. Και απολογητική, γιατί υπονοεί ότι η αυτοκρατορική στροφή της ήταν αποτέλεσμα ενός είδους πραξικοπήματος μιας χούφτας ιδεοληπτικών νεοσυντηρητικών, που εκμεταλλεύθηκαν τις εντελώς ιδιόμορφες συνθήκες μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001 για να «απαγάγουν» την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Όλη η ανάλυση που προηγήθηκε δείχνει, πιστεύουμε, το ακριβώς αντίθετο.

Από πολύ διαφορετική σκοπιά, διανοούμενοι της Αριστεράς συμμερίζονται αισιόδοξες σκέψεις για τις δυνατότητες προοδευτικής εξέλιξης της Αμερικής στο κοντινό μέλλον. Ο Ιμμάνουελ Βαλερστάιν, παραδείγματος χάριν, θεωρεί ότι η απώλεια της αμερικανικής ηγεμονίας είναι αναπόφευκτη, αλλά αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο αυτό να συμβεί «με αξιοπρέπεια, με το ελάχιστο δυνα-

τό κόστος για τον κόσμο και για τις ίδιες» τις ΗΠΑ. Ο Τζιοβάνι Αρίγκι θεωρεί ένα από τα ρεαλιστικά σενάρια για την εξέλιξη του κόσμου έναν «ιστορικό συμβιβασμό» των ΗΠΑ με τα νέα, ανερχόμενα κέντρα καπιταλιστικής συσσώρευσης της Ανατολικής Ασίας, για την ειρηνική μεταβίβαση της σκυτάλης. Ο Ντέηβιντ Χάρβεϊ δεν αποκλείει την πιθανότητα «της επιστροφής σε έναν λιγότερο κακοήθη “ιμπεριαλισμό του New Deal”, κατά προτίμηση μέσω μιας συμμαχίας των μεγάλων, καπιταλιστικών κρατών, σαν κι αυτόν που οραματιζόταν ο Κάουτσκι». Άλλοι μαρξιστές στρέφουν τις ελπίδες τους σε μια βαθιά, εσωτερική αλλαγή που θα επιβληθεί από το εργατικό κίνημα και τις προοδευτικές δυνάμεις των ΗΠΑ.

Όλες αυτές οι ελπίδες έχουν έντονα ουτοπικό χαρακτήρα. Καμία αυτοκρατορία δεν παραιτήθηκε ποτέ οικειοθελώς από την παγκόσμια ηγεμονία χωρίς να δώσει αιματηρούς αγώνες μέχρι τελικής εξαντλήσεως. Ακόμη και η σχετικά ομαλή παράδοση της σκυτάλης από τη Βρετανία στις ΗΠΑ ήταν προϊόν εντελώς εξαιρετικών συνθηκών: η Βρετανική Αυτοκρατορία είχε πολύ περιορισμένη μητροπολιτική βάση που την έκανε να υποφέρει πολύ περισσότερο, συγκρινόμενη με τη σημερινή Αμερική, από τη γεροντική ασθένεια της ιμπεριαλιστικής υπερεπέκτασης. Είχε εξαντληθεί αφάνταστα από δύο παγκόσμιους πολέμους και δεν μπορούσε να συντηρεί τους αποικιοκρατικούς πολέμους για τη διάσωση της Ινδίας και των άλλων κτήσεών της,

μετά το 1945. Επιπλέον, είχε απέναντί της το αντίπαλο δέος του σοβιετικού μπλοκ και μια Αμερική με το πυρηνικό μονοπώλιο. Σε κάθε περίπτωση, η αναδίπλωσή της σε ρόλο βοηθού σερίφη της Αμερικής δεν έκανε τη Βρετανία λιγότερο ιμπεριαλιστική, όπως απέδειξε στην Ελλάδα, την Κύπρο, τη Β. Ιρλανδία, τη Ν. Αφρική, το Σουέζ, το Ιράν, τα Φώκλαντ και πάει λέγοντας.

Ειδικά για την περίπτωση του Ιράκ, ενδεχόμενη απόσυρση της Αμερικής χωρίς την εξασφάλιση ενός φιλικού καθεστώτος και στρατιωτικών βάσεων θα αποτελέσει ήττα όχι τακτικού αλλά στρατηγικού χαρακτήρα, πολύ σοβαρότερη και από την ήττα στο Βιετνάμ, το οποίο, στο κάτω κάτω, δεν βρισκόταν στην καρδιά της Μέσης Ανατολής και των μεγαλύτερων πετρελαικών κοιτασμάτων του πλανήτη. Το μήνυμα που θα πάρουν οι Ευρωπαίοι, οι Ασιάτες και οι Ρώσοι είναι ότι η αμερικανική παντοκρατορία πνέει τα λοίσθια. Το Ισραήλ θα αντιμετωπίσει κυριολεκτικά υπαρξιακό πρόβλημα και η Λατινική Αμερική θα κινηθεί πολύ πιο αποφασιστικά σε τροχιά απογαλακτισμού από τις ΗΠΑ. Το δολάριο θα χάσει την κύρια δύναμη που το στηρίζει, την εμπιστοσύνη στην πολιτικοστρατιωτική ισχύ της υπερδύναμης, και θα αναγκαστεί να μοιραστεί το θρόνο του με το ευρώ.

Επομένως η Αμερική, με ή χωρίς τον Μπους στο πηδάλιο, είναι υποχρεωμένη να δώσει μέχρις εσχάτων τη μάχη για τον έλεγχο ολόκληρου του Ιράκ, ή έστω για μια ελεγχόμενη διάσπασή

του, ώστε να εξασφαλισθεί ένα μίνιμουμ αμερικανικής κυριαρχίας στον κεντρικό Βορρά και, ει δυνατόν, στον σιτιτικό Νότο. Αν τα πράγματα πάρουν τη χειρότερη δυνατή για τις ΗΠΑ τροπή, δεν αποκλείεται τα επιτελεία της Ουάσινγκτον να καταληφθούν από το σύνδρομο του χαρτοπαίκτη, ο οποίος όσο χάνει τόσο περισσότερα ποντάρει για να «ρεφάρει». Υπό αυτό το πρίσμα πρέπει να αντιμετωπίσει κανείς το εκ πρώτης όψεως παρανοϊκό σενάριο για πόλεμο εναντίον του Ιράν ή και σενάρια ριζικής αλλαγής των συνόρων στην ευρύτερη Μέση Ανατολή, κατά το πρότυπο του γαλλοβρετανικού ιμπεριαλισμού στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπως η σε υπερθετικό βαθμό τυχοδιωκτική πρόταση του συνταγματάρχη Ραλφ Πίτερς σε μια από τις πιο σοβαρές «δεξαμενές σκέψεις» του αμερικανικού Πενταγώνου.

Πιστεύουμε ότι οι υπαρκτές, σοβαρότατες αντιθέσεις στους κόλπους των αμερικανικών ελίτ δεν αφορούν την παλαιότητα ή όχι από το αυτοκρατορικό σχέδιο, αλλά τους τρόπους, τους ελιγμούς και τους συμβιβασμούς για την υλοποίησή του. Η Ιστορία διδάσκει ότι οι χειρότερες θηριωδίες διαπράττονται από αυτοκρατορίες που βρίσκονται ακόμη στην κορυφή του λόφου, αλλά βλέπουν την κατηφόρα να ανοίγεται μπροστά τους. Παρά την αναμφισβήτητη μεγάλη σημασία και μη αναστρέψιμη αποτυχία της αμερικανικής υπερδύναμης στο Ιράκ, ή μάλλον ακριβώς εξαιτίας αυτής της αποτυχίας, η προειδοποίηση του Νόαμ Τσόμσκι πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη: Η τίγρη είναι επικίνδυνο ζώο, αλλά η πληγωμένη τίγρη είναι δέκα κι εκατό φορές πιο επικίνδυνη.

Α. Ρόρρος, 1965